Stork Fanni

A fejlődő magyar kulturális diplomácia irányvonalai és intézményi háttere

Bevezetés

A globalizáció, illetve annak gazdasági, információs, technológiai és kulturális hozadékai lebontották az egyes népek és kultúrák között húzódó falakat, s ez a folyamat egyidejűleg a falak helyén kialakult távolságok csökkenéséhez is vezetett. Az, hogy a választvonalak sok esetben megszűntek létezni, a különböző kultúrák egymás mellett élését eredményezte. E jelenség következményeképpen a korábbinál fontosabbá vált a kultúrák közötti kommunikáció útjainak kiépítése, egymás megismerése érdekében. A kulturális diplomácia olyan közvetítő szerepet tölthet be e párbeszédben, amely mintegy hídként szolgál a kultúrák között.

A rendszerváltozás hazánkban új alapokra helyezte a kultúra közvetítő szerepét és hangsúlyosabbá tette azt. E változási folyamat újabb lépcsőjét az európai uniós csatlakozás jelentette, melynek eredményeképpen a rendelkezésre álló eszköztár kibővült. A magyar kultúra külpolitikai eszközként való használata egyre nagyobb jelentőséggel bír, amely a fejlesztésére irányuló kormányzati törekvésekből is látható. A magyar kulturális diplomácia megvalósításáért célzottan felelős központ 2007-től a Balassi Intézet, amelynek szerteágazó tevékenységi köre a külföldi magyar kulturális intézetek hálózatának működtetésére is kiterjed. Az intézetek küldetése az ország interkulturális kapcsolatainak lokális képviselete és fejlesztése. Az addig kulturális tárca irányítása alá tartozó Balassi Intézet felügyeletét 2010-ben a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, majd 2014-től a Külgazdasági és Külügyminisztérium vette át. A kormány döntése értelmében a Balassi Intézet – számos állami intézménnyel, illetve költségvetési szervvel egyidejűleg – 2016-ban megszűnhet, jogutódja az irányító minisztérium lehet.

E dolgozat célja bemutatni a magyar kulturális diplomácia irányvonalait és intézményi kereteit, elhelyezni azt Magyarország külkapcsolati rendszerében, továbbá betekintést nyújtani a kulturális külpolitika képviseletét helyi szinten ellátó külföldi magyar intézetek

működésébe. A kultúrdiplomácia magyar vonatkozásának ismertetése előtt a fogalom definiálására kerül sor, annak nemzetközi politikaelméleti keretbe helyezésével. Ezt az elméleti hátteret Joseph Nye „soft power", azaz a puha hatalom koncepciója, valamint a „public diplomacy", vagyis a „nyilvános diplomácia" fogalmai jelentik majd.

A kulturális külpolitika jelentősége vitathatatlan, szerepének súlyát és szükségét a magyar külpolitika mindenkori alakítói is felismerték. Jól látszik ez a kulturális diplomácia intézményrendszerének fejlesztésére irányuló strukturális transzformációból, amely folyamat napjainkban is tart. Figyelembe kell venni tehát, hogy a magyar kulturális külpolitika intézményi hátterének átalakulása a tanulmány készítésének idején is zajlik, így bár a legfrissebb változások bemutatására a rendelkezésre álló ismeretanyagok alapján sor kerül, azok hatásai és eredményei nem kifejthetők. Az elemzés írója a tárgyalt időszak kezdeteként a Balassi Intézet létrejöttének évét, 2007-et, végeként 2016 elejét, a területet érintő változások életbe lépésének idejét jelöli meg.

A tanulmány helyenként támaszkodik arra a hat különböző külföldi magyar kulturális intézet jelenlegi és korábbi munkatársával, illetve vezetőjével készített interjúsorozatra, amely részét képezte az író korábbi, 2014-es kutatásának.

Elméleti háttér: puha hatalom, nyilvános diplomácia, kulturális diplomácia

A kultúra fogalmának antropológiai értelmezésében a szokások, az értékek, az eszmék, vagy a viselkedés olyan megnyilvánulási formák, melyek egy csoport kulturális identitását meghatározzák. Ezek a tényezők egyfajta társadalmi kifejezésmódot is hordoznak magukban, amely a megértés, a tolerancia és a kommunikáció eszközeként funkcionálhat. (Az intellektus, a kreativitás és az esztétikum tovább árnyalják a képet.)[1] E kommunikációs szerep révén külpolitikai értelemben is beszélhetünk a kultúra fogalmáról, annak jelentősége a nemzetközi politikai színtéren ugyanis meghatározó. Az államok közötti kapcsolatok sokténye zős hálójában a kultúra egyfajta befolyásoló erőként jelenik meg, s mint ilyen, helyet kap a külpolitikai gondolkodásban. Ez a fejezet azt vizsgálja, hogy a nemzetközi kapcsolatok elméletében, az államok közötti viszonyrendszerben mit jelent a kultúra fogalma és hogyan képes hatni a szereplőkre.

A „kemény" és a „puha hatalom"

Joseph S. Nye politológus, a *„The Means To Success In World Politics"* című könyvében a hatalmat úgy definiálja, mint „képesség mások viselkedésének befolyásolására, annak

[1] SINGH, J.P. [2010]: *Global Cultural Policies and Power*. In.: Singh, J.P. (szerk.): International Political Economy Series – International Cultural Policies and Power, London: Palgrave Macmillan. 1.o.

érdekében, hogy elérjük, amit akarunk”.[2] A könyv írója megállapítja ugyanakkor azt is, hogy „különféleképpen gyakorolhatunk hatást mások viselkedésére. Fenyegetéssel kényszeríthetünk; jutalommal ösztönözhetünk; vagy vonzerőnkkel megnyerhetünk magunknak másokat, ily módon elérve, hogy azt akarják, amit mi”.[3] Nye az erőt nem kizárólag a katonai, illetve a gazdasági hatalom manifesztációjában látja, az ő nevéhez fűződik az úgynevezett „puha hatalom” (soft power) fogalma, melyet a következőképpen határoz meg:

> *„A kemény (hard power) és a puha hatalom összefüggnek egymással, hiszen mindkét esetben mások befolyásolására kerül sor valamilyen cél elérése érdekében. A különbség a viselkedés természetében, valamint az ehhez felhasznált források kézzelfoghatóságában rejlik”.*[4]

Míg a kemény hatalom alapjai az ösztönzők és a fenyegetés, a puha hatalom eszköze az a vonzerő, amely miatt az adott országot mások követendő példaként tartják számon és így is viszonyulnak hozzá. Ha egy ország puha hatalomként lép fel a nemzetközi rendszerben, akkor gazdasági vagy katonai erő alkalmazása helyett, más országok szimpátiáját vonzerejével kivívva érvényesül a világpolitikában. A puha hatalom gyakorlása a demokrácia nélkülözhetetlen kelléke. Nye szerint a vonzerő hatalma azért is bír komoly jelentőséggel, mert ha egy politikai vezető olyan értékeket hirdet, amelyeket mások követni szeretnének, maga az irányítás is költséghatékonyabb lesz. Ahogy a szerző fogalmaz:

> *„Ha képes vagy rábírni másokat arra, hogy azt akarják, amit te magad is akarsz, akkor kevesebbet kell jutalmakra és büntetésekre költened ahhoz, hogy elmozdítsd őket a saját irányodba.”*[5]

A nyilvános diplomácia

Nye értelmezésében a puha hatalom forrásai azok az előnyök, amelyek a vonzerőt előidézik. Három ilyen forrást különböztet meg egy ország számára: *„kultúrája (ott, ahol az vonzó más országok számára), politikai értékei (amennyiben azoknak megfelelően is cselekszik mind belföldön, mind pedig külföldön), valamint külpolitikája (ha azt külföldön legitimnek tekintik és morális tekintéllyel bír).”*[6] Ezzel el is érkeztünk a „nyilvános diplomácia” (public diplomacy) fogalmához, hiszen azt a politológus olyan eszközként definiálja, melyet az egyes kormányok arra használnak, hogy a feljebb említett forrásokat mozgásba hozzák, más országok

[2] NYE, Joseph S. [2004a]: *Soft Power – The Means To Success In World Politics*. New York: PublicAffairs Books. 2.o.
[3] NYE, Joseph S. [2004a]: 2.o.
[4] NYE, Joseph S. [2004a]: 7.o.
[5] NYE, Joseph S. [2004b]: *Soft Power and American Foreign Policy*. Political Science Quarterly, Vol.119, No.2., 256.o.
[6] NYE, Joseph S. [2004a]: 11.o.

közönségével – nem kizárólag kormányaikkal – való kommunikáció fenntartása és a közvélemény szimpátiájának elnyerése érdekében.[7]

Látható, hogy a nyilvános diplomácia a meghatározás szerint eszköz. A puha hatalom olyan eszköze, amely egy vonzó országkép kialakítását, s ezzel a külpolitikai mozgástér és a nemzetközi versenyképesség javítását célozza.[8] A nyilvános diplomácia a klasszikus diplomáciához képest másfajta közönséget szólít meg. Míg a hagyományos diplomácia „titkos és elitista" – „nem törekszik a diplomaták körén kívül eső állampolgárok elérésére" –, a nyilvános diplomácia nem szorítkozik kizárólag a diplomatákra és elitekre összpontosító kapcsolattartásra, hanem a partnerországok közvéleményére kíván hatni.[9]

E fogalom jelentéstartalma folyamatos változáson ment keresztül, mind a mai napig nem alakult ki egyetlen, egyetemesen elfogadott definíció erre vonatkozóan. A tudomány szűk területén egyetértés alakult ki a tekintetben, hogy a „public diplomacy" szó modern jelentésének bevezetése Edmund Gullion, a Tufts Egyetem Flatcher Jog és Diplomácia Iskolája dékánjának, az Edward R. Murrow Center of Public Diplomacy alapítójának nevéhez köthető. A kifejezés ekkor azonban még mindig nem nyerte el mai értelmét, ebben az időben ugyanis egybeesett a propaganda pejoratív fogalmának jelentésével.[10] A mai értelmezést az információs kor hozta magával. Az információ olyan hatalom, amelyhez napjainkra a világ népességének egyre nagyobb hányada fér hozzá. A technológiai fejlődés az információ feldolgozásának és továbbításának költségeit drasztikusan lecsökkentette, amely információs robbanáshoz vezetett. Nye Herbert A. Simon 'paradox of plenty' jelenségét idézi: *„az információ bősége a figyelem hiányához vezet."*[11] Minél több információ éri az embert, annál nehezebb kiszűrnie azt, amelyre valóban érdemes odafigyelnie: az értékes tudást. A lényeges és hasznos információ kulcsa pedig nem más, mint a hitelesség. Figyelembe véve, hogy a hírnév napjainkra egyre nagyobb jelentőséggel bír, a kormányok – nem kizárólag más kormányokkal, vagy kormányzati szervekkel – hitelességükért versengenek. Ahogy Nye fogalmaz:

> *„A politikát az információs korban végső soron az határozza meg, hogy kinek hihetőbb a története"*[12]*.*

Ezen a ponton határolódnak el egymástól élesen a propaganda és a nyilvános diplomácia fogalmai: míg a propaganda a népámítás eszközével akár félrevezető, valótlan és „rossz" eszméket is közvetít (hamisságával az adott ország reputációját aláásva kontraproduktív

[7] NYE, Joseph S. [2008]: *Public Diplomacy and Soft Power*. Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 616, No. 2., 95.o.
[8] SIMON-NAGY, Lilla [2012]: *Nyilvános Diplomácia*. Ph.D. Értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem. Forrás: http://phd.lib.uni-corvinus.hu/705/1/Simon_Nagy_Lilla.pdf (letöltve: 2014.01.19.) 43.o.
[9] SIMON-NAGY, Lilla [2012]: 17.o.
[10] CULL, Nicholas J. [2009]: *'Public Diplomacy' Before Gullion: The Evolution of a Phrase*. In.: Snow, Nancy és Taylor, Philip M (szerk.): Routledge Handbook of Public Diplomacy, New York: Routledge. 19-21.o.
[11] NYE, Joseph S. [2004a]: 106.o.
[12] NYE, Joseph S. [2004a]: 106.o.

lehet), a nyilvános diplomácia bizalomra és hitelességre épít. A nyilvános diplomáciának ugyanúgy része az információ-átadás és az előnyös kép kialakítása, ám az a propagandán túlmutatva *„magába foglalja a kormányzati politikák számára működőképes környezetet lehetővé tevő, hosszú távú kapcsolatok kialakítását is.”*[13] Mindkét tevékenység a közvélemény meggyőzésére irányul, a propaganda azonban demagóg módon, egyoldalúan igyekszik befolyásolni a tömeget, a nyilvános diplomácia pedig két- vagy többoldalú kommunikációra törekszik és meghallgatja a „másik oldal” mondanivalóját is.[14]

A kulturális diplomácia

Nehéz mérni vagy számszerűsíteni a nyilvános diplomácia sikerességét, eredményességét (közvélemény-kutatások, szavazások részben segítségünkre lehetnek), a befektetések, a turizmus, vagy a nemzetközi versenyképesség javulása ugyanis olyan célkitűzések, amelyek hosszú idő alatt valósulnak meg. A nyilvános diplomácia hosszú távú, végső céljait a kulturális diplomácia olyan eszközei mozdítják elő, mint az ösztöndíjak, a csereprogramok, a művészetek bemutatása, illetve az oktatás. A kulturális diplomácia a külföldi közvéleménnyel való stabil és hosszú távú kapcsolatok kialakítását és fenntartását célozza, és a sok év alatt kiépített bizalomnak köszönhetően a külpolitika hatékony eszköze lehet.[15]

Azt, hogy a kultúra egy konfliktusokkal terhelt világban is képes közvetítőként működni, jól szemlélteti a hidegháború ideje alatti kulturális csereprogramok példája. A nem sokkal Sztálin halálát követően, az orosz és amerikai értelmiség köreiben kialakított cserekapcsolatok írók, művészek és tudósok találkozóit tették lehetővé, mely eszmecserék során megvitatták művészetüket és az annak táptalajául szolgáló politikai környezetet. Közülük a legkiemelkedőbbek amerikai oldalról Arthur Miller, Joyce Carol Oates, valamint John Steinbeck, a Szovjetunió részéről pedig Aleksander Kushner, Vasily Aksyonov, illetve Yevgeny Yevtushenko voltak. Szintén érzékletes példa a brit rock ’n’ roll zene ifjúságot összekovácsoló ereje. A Beatles és a Rolling Stones a kommunizmus elnyomását tompítva hozta közelebb a szabadság élményét a világhoz, valamint hozzájárult a kommunista közösségek fellazulásához is. Hasonló eszméket közvetítettek a vizuális expresszionista művek: *A rakparton,* a *Haragban a világgal*, valamint a *Dr. Strangelove* című filmek, vagy az „akciófestészet” egyik legkiemelkedőbb képviselőjének, az amerikai Jackson Pollocknak alkotásai.[16]

[13] NYE, Joseph S. [2004a]: 107.o.
[14] MELISSEN, Jan [2005]: *The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice.* In.: Melissen, Jan (szerk.): The New Public Diplomacy – Soft Power in International Relations, New York: Palgrave Macmillan. 19.o.
[15] SIMON-NAGY, Lilla [2012]: 48.o.
[16] SCHNEIDER, Cynthia P. [2005]: *Culture Communicates: US Diplomacy That Works*. In.: Melissen, Jan (szerk.): The New Public Diplomacy – Soft Power in International Relations, New York: Palgrave Macmillan. 151-154.o.

Joseph Nye értelmezésében:

„A kultúra értékek és gyakorlatok csoportja, amely tartalommal tölt fel egy közösséget, és melynek számos megjelenési formája lehet. Megkülönböztetünk elit kultúrát, mint az irodalom, a művészet és az oktatás, illetve mainstream kultúrát, mely a tömegszórakoztatásra irányul. Amennyiben egy ország kultúrája egyetemes értékekkel rendelkezik, és politikai irányvonalai olyan értékrendet és érdekeket képviselnek, amelyekkel mások azonosulni tudnak, az általa létrehozott vonzási és kötelezettségi kapcsolatnak köszönhetően megnő a kitűzött cél elérésének valószínűsége”.[17]

Minthogy Nye a kultúrát a nyilvános diplomácia egyik forrásaként jelöli meg, a kulturális diplomácia a politológus értelmezésében sem lehet más, mint eszköz, amelynek működőképessége hosszú távon mutatkozik meg. *„A bel- és külpolitikai döntések tartalmának magyarázatára szolgáló mindennapi kommunikáció”*, illetve *„a politikai vagy reklámkampánynál egyszerűbb témák csokrát felmutató stratégiai kommunikáció”* mellett, *„a tartós kapcsolatok ösztöndíjakon, csereprogramokon, továbbképzéseken, szemináriumokon, konferenciákon és média csatornákhoz való hozzáférésen keresztül történő hosszú évek alatti fejlesztését”* tekinti a nyilvános diplomácia harmadik dimenziójának.[18] Többek között olyan amerikai kulturális és tudományos csereprogramokat említ, amelyeken olyan vezetők is részt vettek, mint Anvar Szadat, Helmut Schmidt és Margaret Thatcher.[19]

Egy ország katonai vagy gazdasági ereje helyett a kulturális diplomácia révén kultúráját is alkalmazhatja a politikai kommunikáció és a külpolitika hatékony eszközeként úgy, hogy értékeit nem kizárólag egy másik ország kormánya, vagy kormányzati szervei felé közvetíti, hanem azokkal az adott ország közvéleményét célozza meg. A kulturális diplomácia nem kizárólag egy ország saját érdekeinek vagy egyéni céljainak megvalósulását segíti elő, hanem hozzájárul egy olyan szélesebb látókör kialakításához, amely a többi ország megismerését, megértését mozdítja elő. Dr. Emil Constantinescu, az Academy for Cultural Diplomacy elnöke a következőképpen fogalmaz:

„A kulturális diplomáciát eszmék, értékek, hagyományok, valamint a kultúra vagy az identitás további aspektusainak cseréjén alapuló, s ezeket kiaknázó cselekvések olyan folyamataként lehet leginkább leírni, amelyek akár kapcsolatok megerősítésére, szociokulturális együttműködések előmozdítására, vagy nemzeti érdekek közvetítésére is irányulhatnak”.[20]

[17] NYE, Joseph S. [2004a]: 11.o.
[18] NYE, Joseph S. [2004a]: 109.o.
[19] NYE, Joseph S. [2004a]: 109.o.
[20] CONSTANTINESCU, Emil [2013]: *What is Cultural Diplomacy*. Institute for Cultural Diplomacy. Forrás: http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy (letöltve: 2014.01.22.)

A magyar kulturális diplomácia

A kulturális diplomácia fogalmi lehatárolását követően, megvizsgálható annak szerepe és megvalósulása Magyarország külpolitikájában. Ezt megelőzően azonban kulturális külpolitikánkat egy tágabb értelmezési keretben is el kell helyezni, amelyet európai uniós tagságunk tesz indokolttá. A tanulmány áttekinti, hogy a tagság mit jelent az országokra nézve kulturális tekintetben, valamint hogyan érinti az európai kulturális diplomáciát. A fejezet a magyar kulturális külpolitikai gyakorlat vizsgálata során elhelyezi a kultúra szerepét a magyar külkapcsolati rendszerben, feltárja, hogy a kulturális diplomácia hogyan jelenik meg a kormányzati prioritások és a külpolitikai célok között. Az elemzés végül a kultúrdiplomácia intézményi hátterébe és azt érintő változásokba nyújt betekintést, beleértve a 2016-ig működő, magyar kulturális élet szervezéséért, illetve a kulturális diplomácia alakításáért felelős Balassi Intézetet is.

Az Európai Unió kulturális politikája

Az Európai Unió tagországaként nem hagyható figyelmen kívül az Unió kulturális politikája, amely a magyar kulturális külpolitika számára is egyfajta keretet biztosít, irányvonalait kiegészíti, támogatja. Az a diverzitás, amely az EU kulturális összetételét jellemzi, egyedülálló környezetet jelent az európai kulturális diplomácia számára. Olyan (nem-alkotmányos) szövetségről van szó, amely a megértés és a tolerancia szellemében számos nemzeti identitás számára nyújt közös platformot, és előnyös terepet biztosít a különböző kultúrák áramlásának. Az Unió nem törekszik e sokszínűség egységesítésére. Éppen ellenkezőleg: támogatja a tagállamok tevékenységét a kultúra területén, hangsúlyozza a diverzitás megőrzésének szükségességét, hozzájárul a kulturális örökség védelméhez és élénkíti, serkenti az országok közötti kulturális párbeszédet.

A Maastrichti Szerződésig a közösségi politikák között a kultúra területe nem szerepelt, a kulturális együttműködésnek 1993-ig nem létezett szerződéses alapja.[21] Az Európai Uniót létrehozó Szerződés foglalta magában elsőként, hogy az Európai Unió hozzájárul a tagállamok kultúrájának felvirágoztatásához, feladatának tekinti az európai kultúra megőrzését, terjesztését és fejlesztését, illetve a tagállamok közötti együttműködés előmozdítását, erősítését.[22] Az Unió hatásköre a kultúra területén mindazonáltal korlátozott: a

[21] RÓNAI, Iván – ZONGOR, Attila [2003]: A magyar EU-tagság és a kultúra – Kultúra és audiovizuális politika. In.: Palánkai, Tibor (szerk.): Európai Füzetek – A Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ és a Külügyminisztérium közös kiadványa, Budapest: MEH Európai Integrációs Iroda. Forrás: http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/81BDB250-CF17-44B7-83AB-1C9A84BE59BB/0/EUF55_kultura.pdf (letöltve: 2016.02.10.) 2.o.

[22] Council of the European Communities, Commission of the European Communities [1992]: *Treaty on European Union*

kulturális sokszínűség megőrzését, mint átfogó célkitűzést szem előtt tartva, a szabályozást tagállami hatáskörben hagyja. A szubszidiaritás elvének jegyében az Európai Unió tevékenysége ezen a téren elsősorban kiegészítő jellegű – támogatási programokkal, kezdeményezésekkel segíti a tagállamok tevékenységét. 2014-től a Kultúra, a MEDIA, valamint a MEDIA Mundus programokat egyetlen kezdeményezés, a „Kreatív Európa" keretprogram váltotta fel. A Bizottság így a 2014-2020 közötti időszakban az európai kultúra területén folytatott tevékenységének kulturális és audiovizuális ágát együtt kezeli. A hét évre szóló költségvetés a korábbihoz képest 9%-kal megemelkedett, és ebből az 1,46 milliárd eurós pénzügyi keretből *„a Kreatív Európa program legalább 250 000 művész és kulturális szakember, 2000 mozi, 800 film és 4500 könyvfordítás részére nyújt finanszírozást."*[23]

A kultúra területére vonatkozó tagállami és uniós szintű tevékenységeket az Európai Unió Tanácsa és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselői által elfogadott négyéves kulturális munkatervek határozzák meg. Az aktuális, 2015-2018-as időszakra szóló munkaterv 4 fő prioritásra fókuszál:

- Elérhető és befogadó kultúra („kulturális tudatosság és kifejezőkészség" kulcskompetencia fejlesztése; hozzáférés, közönségfejlesztés előmozdítása digitális úton; kultúra társadalmi befogadásához való hozzájárulás erősítése)
- Kulturális örökség (participatív kormányzás a területen, készségek, képzés és tudástranszfer; kockázatértékelés és – megelőzés a kulturális örökséget fenyegető veszélyek területén)
- Kulturális és kreatív ágazatok: kreatív gazdaság és innováció (forráshoz jutás; ágazatokban rejlő vállalkozási és innovációs potenciál fejlesztése; fenntartható kulturális turizmus)
- A kulturális sokszínűség és a kultúra előmozdítása az EU külkapcsolatai és a mobilitás tekintetében (kulturális kifejezések sokszínűsége; kultúra az EU külkapcsolataiban; kultúrák közötti párbeszéd és mobilitás; az európai filmek forgalmazásának javítása).[24]

[23] Kreatív Európa MEDIA alprogram honlapja [2014]: *Kreatív Európa.* Forrás: http://www.mediadeskhungary.eu/kreativ-europa.html (letöltve: 2014.02.03.)

[24] Az Európai Unió Hivatalos Lapja [2014]: *A Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselői által elfogadott következtetések a 2015-2018-as időszakra szóló kulturális munkatervről*. (2014/C 463/02). Forrás:http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG1223(02)&from=HU(letöltve: 2016.02.10.)

A magyar kulturális diplomácia irányvonalait meghatározó, önálló stratégiai dokumentum ugyan ez idáig nem született, szerepének jelentőségét mutatja, hogy a Magyarország külpolitikájának alapjait lefektető dokumentumok integrált részét képezi.

Magyarország 2008-as külkapcsolati stratégiája a biztonság, a gazdaság, a környezet, a nemzetközi fejlesztési együttműködés, valamint a migráció mellett Magyarország cselekvési területei között említi a tudományt, az oktatást és a kultúrát is. Felhívja a figyelmet annak a külkapcsolatokat egyre inkább befolyásoló szerepére, melynek egyszerre kell az új világ innovatív tényezőivel lépést tartva, és az egyetemes értékek befogadásának fontosságát szem előtt tartva érvényesülnie. A dokumentum szerint hazánk a kultúra külkapcsolati szerepének felértékelődéséből, gazdag és sokrétű kulturális hagyományai révén profitálhat. A kulturális külpolitika céljaként olyan korszerű és hiteles Magyarország- és magyarságkép megjelenítését jelöli meg, amely

> *„tükrözi, és közép-európai keretbe ágyazza a nemzeti kultúra egészét, megjeleníti az országban élő nemzeti és etnikai kisebbségek kultúráját, épít a történelmi, szociológiai tényekre, bemutatja a magyar tudományos élet eredményeit, bemutatja a magyar sport sikereit és a nemzeti tudatban betöltött szerepét”*.

Az ország történelmi tapasztalataira hivatkozva tekinti szükségesnek az egymást kiegészítő, összenövő kultúrák gyakorlatának nemzetközi terjesztésében való részvételt, *„kifejezésre juttatva, hogy a kultúrák közötti ellentétek feloldhatók, a törésvonalak eltüntethetők, de legalábbis enyhíthetők.”*[25] A dokumentum hangsúlyozza továbbá Magyarország nagyobb mértékű tudományos szerepvállalásának fontosságát a nemzetközi színtéren, illetve a képzés nemzetközi versenyképességének megteremtésére, valamint az oktatói, kutatói, hallgatói mobilitás növelésére irányuló célkitűzéseket.

A 2008-as dokumentumot követő, külpolitikai irányvonalakat meghatározó, újabb stratégia a „Magyar külpolitika az uniós elnökség után” című dokumentum, melynek a magyar diplomácia ágazati kérdéseit magába foglaló fejezete tér ki a magyar kulturális diplomácia helyfoglalására külkapcsolati rendszerünkben. A dokumentum szerint a technológiai fejlődés a diplomácia számára olyan új kihívásokat hozott magával, amely a globális közvélemény jelentőségének növekedéséhez vezetett. A stratégia feladatként jelöli meg a nyilvános diplomácia – a szövegben „társadalmi diplomácia” – kiépítését, ami választ jelenthet a fejlődés okozta hangsúlyeltolódásra.

Ez a dokumentum is felhívja a figyelmet a magyar kulturális, tudományos és sportteljesítmények jelentőségére, valamint hazánk partnerországok teljesítményeire való

[25] Külügyminisztérium [2008]: *Magyarország külkapcsolati stratégiája*. Budapest. Forrás: http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/kulkapcsolati_strategia/hu(letöltve: 2016.02.10.)

nyitottságára. Magyarországra történelmi és földrajzi adottságainak következményeképpen olyan közvetítőként tekint, amely minden irányba sikeresen továbbíthatja ezeket az értékeket:

„Magyarország történelmi múltja és földrajzi helyzete lehetővé teszi, hogy kulturális diplomáciájának arcélét meghatározza a Nyugat és Kelet értékeinek mindkét irányban való közvetítése, egyfajta kulturális „fordítókorongként".[26]

A dokumentum kiemeli a magyar tudományos élet aktív szerepvállalását a nemzetközi színtéren, és hangsúlyozza, hogy Magyarország fejlődése ilyen téren a külpolitikában kiemelkedő szerepet kap. Külpolitikai cél továbbá a kapcsolatok megerősítése a külföldön élő magyar kutatókkal, művészekkel és élsportolókkal, *valamint „a külhoni magyarság nemzetközi kulturális és tudományos kapcsolatépítésének segítése és teljesítményei nemzetközi megismertetése"*[27]

A dokumentum a külpolitika kiemelt feladatának tekinti a nemzetközi oktatói és hallgatói mobilitás az Európai Unióval összhangban történő erősítését is.

A magyar kultúra intézményi háttere

Ez a fejezet a magyar közigazgatás kultúráért, illetve a kulturális diplomáciáért felelős intézményeit, valamint az azokat érintő szervezeti változásokat vizsgálja a Balassi Intézet működése alatti időszakban. Itt azokról az állami szervekről esik szó, amelyek a mindenkori kormányzat közvetlen irányítása alatt állnak. A vizsgálat tárgyát így a kultúra területét érintő minisztériumok, valamint a Balassi Intézet képezik, nem esik szó semmilyen más állami finanszírozásból működő szervezetről vagy testületről.[28]

A kulturális élet szervezését, illetve a kulturális diplomácia felügyeletét 2010-ig az Oktatási és Kulturális Minisztérium (OKM) látta el. Az OKM a közoktatás, illetve a felsőoktatás irányítása, valamint a tudománypolitika koordinációja mellett a magyar művészeti élet, a különböző közgyűjtemények, valamint a közművelődés és a kulturális örökség védelméért is felelt, s ezeken a területeken költségvetési, stratégiai-tervezési, jogalkotási, hatósági és intézmény-felügyeleti feladatokat látott el. Küldetései között szerepelt, hogy gondoskodjon a magyar kultúra nemzetközi kapcsolatainak ápolásáról, továbbá részt vett a külföldi magyar kulturális intézetek irányításában is. A minisztérium tevékenységei között szerepelt a kárpát-medencei, illetve a nyugati diaszpórában élő határon túli magyarsággal való kapcsolattartás, valamint a hazai kisebbségek kulturális és oktatási tevékenységének támogatása. Az uniós

[26] Külügyminisztérium [2011]: *Magyar külpolitika az uniós elnökség után*. Budapest. Forrás: http://www.kormany.hu/download/a/cb/60000/kulpolitikai_strategia_20111219.pdf (letöltve: 2014.02.03.)

[27] Külügyminisztérium [2011]: *Magyar külpolitika az uniós elnökség után*

[28] A dolgozat nem tér ki a magyar kulturális, illetve kulturális kapcsolatokat ápoló civil szervezetekre, vagy az olyan kulturális és tudományos tevékenységeket ellátó köztestületekre, mint a Magyar Művészeti Akadémia, vagy a Magyar Tudományos Akadémia.

tagságból adódóan feladata volt az EU képzési, tudományos és kulturális programjaiban való részvételről gondoskodni.[29]

Az OKM megszűnésével, 2010-től a kulturális külpolitika irányítása három minisztérium között oszlott meg. A Külügyminisztérium (KÜM) feladata elsősorban a nagykövetségek kultúrdiplomáciai tevékenységének koordinációja volt, melyet a Kulturális és Tudománydiplomáciai Főosztály látott el. A kultúrához tartozó ágazatok nemzetközi kapcsolataiért az Emberi Erőforrások Minisztériumához (EMMI) tartozó Kultúráért Felelős Államtitkárság volt a felelős. A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériumban (KIM) az országkép-építés kormányzati koncepciójának kommunikációs feladatait a Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság hajtotta végre, és ez alá a minisztérium alá tartozott a Balassi Intézet is. Noha az intézmény a KIM irányítása alatt állt, programjait a három minisztériummal történő egyeztetés során közösen kialakított koncepciókba illeszkedően valósította meg.

A korábban tárgyalt stratégiákban külpolitikai célok elérését szolgáló kulturális célkitűzések is szerepelnek. A kulturális diplomácia a klasszikus diplomáciához hasonlóan, illetve annak kiegészítéseként felelős lehet a külkapcsolatok alakításáért, s mint ilyen, természetes, hogy e terület a Külügyminisztérium felügyelete alá is tartozik. Az EU Kétoldalú Kapcsolatokért, Sajtóért és Kulturális Diplomáciáért Felelős Helyettes Államtitkárság alá tartozó Kulturális és Tudománydiplomáciai Főosztály feladatai között a kulturális diplomácia külügyi irányelveinek kidolgozása és megvalósítása mellett, a külföldi Magyarország-kép aktív alakítása is szerepelt.[30] Ez elsősorban a külképviseletek szervezésében megvalósuló programok koordinálásában való részvételt, az ezekkel kapcsolatos tevékenységek irányítását, valamint a magyar tudománypolitikai irányelvek és prioritások érvényesítéséhez való hozzájárulást jelentette.[31] A Főosztály közreműködött a kultúrák közötti párbeszéddel kapcsolatos feladatok ellátásában, valamint feladatköréhez tartozott a tárca képviselete a nemzetközi kulturális szervezetekben, illetve az Európai Unió kulturális területen folytatott, EU-elnökséghez kapcsolódó munkaértekezletein.[32] Kulturális diplomáciai kérdésekben, kulturális évadokkal és külkapcsolati hálózatunkban megjelenő kulturális rendezvénysorozatokkal kapcsolatos helyettes-államtitkári szintű egyeztetéseken a KÜM jelenléte állandó volt. A külképviseleteken belüli egyeztetések során a Balassi Intézet által koordinált külföldi magyar intézetek igazgatói szorosan együttműködtek a nagykövetségekkel. Az intézetvezetők így minden esetben első

[29] Nemzeti Erőforrás Minisztérium [2009]: *Tájékoztató az OKM feladatairól*. Forrás: http://www.nefmi.gov.hu/kozerdeku-adatok/okm-feladatairol/okm-feladatairol(letöltve: 2016.02.10.)

[30] Kormányportál – Külügyminisztérium, EU Kétoldalú Kapcsolatokért, Sajtóért és Kulturális Diplomáciáért Felelős Helyettes Államtitkárság. *Szervezet*. Forrás: http://www.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/eu-ketoldali-kapcsolatokert-es-kulturalis-diplomaciaert-felelos-helyettes-allamtitkarsag/szervezet (letöltve: 2014. 02.18.)

[31] Kormányportál – Külügyminisztérium, EU Kétoldalú Kapcsolatokért, Sajtóért és Kulturális Diplomáciáért Felelős Helyettes Államtitkárság. *Szervezet*.

[32] Külügyminisztérium: *Külügyminisztérium Szervezeti és Működési Szabályzata*. Forrás http://www.kormany.hu/download/3/52/30000/14_2010_kum_utasitas_szmsz_modositott.pdf#!DocumentBrowse (letöltve: 2014.02.18)

kézből értesültek a különböző diplomáciai stratégiai kérdésekről, s az intézetek programjaikat ezekhez igazítva szervezték. Fontos megjegyezni, hogy ahol nem működik magyar intézet, ott is foglalkoznak kulturális diplomáciával – ebben az esetben ezt a tevékenységet az adott nagykövetség vagy konzulátus látja el. A legtöbb ilyen esetben a kulturális attasé a felelős azért, hogy a képviselet a KÜM arra fordítható keretéből kultúrdiplomáciai tevékenységet is folytasson. (Mivel az ilyen diplomata felelősségi területén többnyire egyedül dolgozik, természetesen kevesebb feladatot tud ellátni, mint egy teljes, több munkatárssal működő, kifejezetten erre a célra létrehozott intézmény.) Bizonyos esetekben pedig nem csak magyar intézet működött a fogadó országban, hanem – minisztériumi, illetve nagyköveti döntések eredményeképpen – az ottani nagykövetségen a kulturális attasé intézménye is jelen volt. Mivel az intézet igazgatója diplomata státuszú delegált, az adott külképviseleten a kulturális attasé feladatait is ellátta. Ahol azonban mindkét intézmény jelen volt, ott a két diplomata egyeztetésétől, illetve a nagykövet döntésétől függött a munkamegosztás rendje. (Ilyen esetekben az intézet igazgatója bizonyos klasszikus diplomáciai feladatoktól is mentesült, különösképpen, ha a kulturális attasé egyben sajtóattasé is.)

Az EMMI Kultúráért Felelős Államtitkársága a három kulturális diplomáciával kapcsolatos feladatokat ellátó szerv között a kulturális külpolitikáért ágazatilag felelős intézményként volt jelen. (A muzeális intézmények, a könyvtárak, a közművelődés, a levéltárak, a művészettámogatás, a mozgóképszakma, a kulturális örökségvédelem, a kultúra-finanszírozás, valamint az új média kérdéseinek szabályozási területein jogalkotói hatáskörrel rendelkezik.) Feladatai közé tartozott a nemzetközi kulturális kapcsolatokra, valamint a magyar kultúra külföldi terjesztésének fejlesztésére vonatkozó irányelvek, programok meghatározása és megszervezése; más népek, nemzetek kultúrájának magyarországi megismertetése, illetve a határon túl élő magyarok kultúrájának támogatása. Utóbbi tevékenységi körökért az államtitkárság Nemzetközi Kulturális Kapcsolatok Főosztálya felelt. Tevékenysége a nemzetközi kulturális kapcsolatok ápolására és fejlesztésére, valamint a magyar kultúra külföldi népszerűsítésére; a kulturális nemzetközi együttműködések előmozdítására; az Európai Unióval, illetve más nemzetközi intézményekkel, vagy regionális intézményekkel való kapcsolattartásra a kultúra területén; kulturális vonatkozású állam- és kormányközi egyezmények végrehajtásával kapcsolatos feladatok ellátására; a Visegrádi Együttműködés kulturális jellegű feladatainak kezelésére; a Külügyminisztériummal, a magyar külképviseletekkel, a külföldön működő magyar kulturális intézetekkel, az oktatási és kulturális szakdiplomatákkal, illetve a hazánkba akkreditált külföldi képviseletekkel és kulturális intézetekkel való együttműködésre terjedt ki.[33]

[33] Kormányportál – *Emberi Erőforrások Minisztériuma*. Forrás: http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma (letöltve: 2014.02.18.)

A KIM Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Államtitkársága az egységes kormányzati kommunikáció, illetve nemzeti ünnepekkel és rendezvényekkel kapcsolatos koordinációs és szervezési feladatkörök mellett, ellátta az országkép megjelenésére irányuló stratégia megtervezésének és kialakításának feladatát, illetve az országmárka-képet alakító intézmények működésével kapcsolatos koordinációs tevékenység is a hatáskörébe tartozott.[34] Az országmárka kifejezést felelősségi területeinek megjelölése során az intézmény olyan, a pozitív országkép kialakítását előirányzó nemzetpolitikai, oktatási, tudományos, kulturális, külpolitikai és kommunikációs feladatok egységeként definiálta, amely koncepció *„elősegíti a turizmus, és a hazánkba irányuló befektetések ösztönzését, az export fejlesztését és a magyar termékek jobb külpiaci értékesíthetőségét is”*.[35]

Mivel a 2010-es kormányváltást követően az országkép-építés a kormányzati kommunikáció része lett, s ebben az időszakban ezt a feladatkört elsősorban a KIM látta el, a külföldi magyar intézeteket működtető – s ezzel kulturális diplomáciai tevékenységet is ellátó – Balassi Intézet a külföldi kormányzati kommunikációhoz került besorolásra. Míg az ilyen intézetek éppen aktuális hátthereként szolgáló intézmény (Balassi Intézet csak 2007 óta létezik) korábban mindig a kultúrával foglalkozó minisztérium alá tartozott, az említett okból kifolyólag tehát a Balassi Intézet a KIM irányítása és pénzügyi fejezete alá került.

A magyar kulturális diplomácia területét érintő következő jelentős változást a 2014-ben nevében és struktúrájában is megújuló külügyi tárca átalakítása hozta magával. Ekkor a Külgazdasági és Külügyminisztérium (KKM) három új államtitkársággal bővült, köztük a Kulturális és Tudománydiplomáciáért Felelős Államtitkársággal. Az átalakítások keretében a kultúra külföldi képviseletéért is felelős Balassi Intézet a megszűnő KIM-től a KKM vezetése alá került, s annak háttérintézménye lett. A kulturális és tudománydiplomáciáért felelős államtitkár feladata többek között a külképviseletek kultúrdiplomáciai vonatkozású szakmai irányítása; a kulturális diplomácia külügyi irányelveinek kidolgozása, illetve az országkép-stratégia kialakítása és azok megvalósításának irányítása; a szakdiplomaták kiválasztásában, felkészítésében és irányításában való részvétel; interkulturális párbeszéddel kapcsolatos feladatok ellátása; valamint a Balassi Intézet irányítása és szakmai koncepciójának kidolgozása. Az irányítása alatt álló Kulturális Diplomáciai Főosztály a szakkommunikációért; a sajtókapcsolatok szervezéséért; a külképviseletek, illetve a háttérintézmények kapcsolódó programjainak és tevékenységének koordinációjáért; a Magyarország-képet meghatározó

[34] Kormányportál – Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság. *Szervezet*. Forrás: http://www.kormany.hu/hu/kozigazgatasi-es-igazsagugyi-miniszterium/tarsadalmi-kapcsolatokert-felelos-allamtitkarsag/szervezet (letöltve: 2014.02.20.)

[35] Kormányportál – Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság. *Országmárka.* Forrás*:* http://www.kormany.hu/hu/kozigazgatasi-es-igazsagugyi-miniszterium/tarsadalmi-kapcsolatokert-felelos-allamtitkarsag/felelossegi-teruletek (letöltve: 2014.02.20.)

koncepciók kidolgozásának irányításáért; valamint az államtitkárral együttműködve a kulturális diplomácia irányelveinek kidolgozásáért felel.[36]

2016 januárjában a kormány a terület további átszervezéséről döntött, melynek keretében a magyar kulturális intézetek nagyobb mértékű integrációjára kerül sor. Július 1-től több állami hivatallal együtt a Balassi Intézet megszűnhet, feladatait jogutódjaként a továbbiakban a KKM láthatja el. A külföldi magyar intézetek teljes egészében integrálódnak az adott országban működő külképviseletbe. A Kormány a Balassi Intézet létrehozásáról szóló – 481/2015. (XII. 29.) Kormányrendelettel – módosított 309/2006. (XII. 23.) Kormányrendelet értelmében az intézmény *„szakmai tevékenységének ellátásához szükséges, a külföldi magyar intézetekhez kapcsolódó feladatait 2016. január 1. napjától a külpolitikáért felelős miniszter látja el. Az átvett feladatok, valamint a feladatellátáshoz kapcsolódó jogviszonyok tekintetében a külpolitikáért felelős miniszter által vezetett minisztérium a Balassi Intézet jogutódja."*[37]

Balassi Intézet

A kulturális reprezentáció, a kultúra útján történő nemzetközi kommunikáció, a hazai művelődés hozzáférhetőségének megkönnyítése, valamint a diaszpórával való kapcsolattartás mind olyan cselekvési területek, melyekre a globalizálódó világban egyre nagyobb az igény. A Balassi Intézet azzal a küldetéssel jött létre, hogy ezekre a tevékenységekre összpontosítva segítse a mindenkori kormányzat célkitűzéseit mind hazánkban, mind pedig a világban. Az intézmény csaknem tíz évig szolgálta a magyar művelődéssel, illetve a kultúra terjesztésével kapcsolatos állami célkitűzéseket, így az alábbiakban tevékenységének és szervezeti felépítésének bemutatása kerül sor.

Alapító okirata a következő feladatokat határozta meg a Balassi Intézet számára:

„A magyarság jó hírének eljuttatása a nemzetek közösségébe, közös értékeink hazai és nemzetközi megismertetése, tudatos, értékorientált országkép építése, a határon inneni és túli magyarság kulturális értékeinek és kapcsolatainak ápolása, fejlesztése, a magyar-magyar kapcsolatok folyamatos fejlesztése, s az ezekkel összefüggő nemzetpolitikai, kommunikációs, kulturális és közművelődési, oktatási és oktatásszervezési, tudományos és kutatásszervezési tevékenységek, illetve a határon túli magyarság oktatásával összefüggő egyes állami feladatok ellátása."[38]

[36] Külgazdasági és Külügyminisztérium [2014]: *12/2014. (XI.17.) KKM utasítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról*. Forrás:http://www.kormany.hu/hu/dok?source=6&type=311#!DocumentBrowse (letöltve: 2016.02.10.) 10-11.o., 75-76.o.

[37] 309/2006 (XII.23.) Korm.rendelet a Balassi Intézet létrehozásáról. Forrás: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=104903.317353 (letöltve: 2016.02.10.)

[38] Balassi Intézet - Balassi Intézet alaptevékenysége, feladat- és hatásköre. *Balassi Intézet – Alapító okirat. Forrás:* http://www.balassiintezet.hu/images/institutes/budapest/attachments/article/217/Balassi%20Alapito%20okirat%202012.pdf (letöltve: 2014.02.28.)

Az Intézet 2007-ben jött létre, három különböző intézmény jogutódjaként. Az összevonáskor az Oktatási és Kulturális Minisztérium alá tartozó mamutszervezet a hungarológiára és a magyar nyelvoktatásra építő, nagy hagyományú Balassi Bálint Magyar Kulturális Intézetet, a külhoni magyar fiatalok támogatására specializálódott Márton Áron Szakkollégiumot (MÁSZ), valamint a kifejezetten a külföldi magyar intézetek irányításáért felelős Külföldi Magyar Kulturális Intézetek Igazgatóságát terelte egyetlen intézmény felügyelete alá.

A főigazgató az Intézet öt igazgatóságát irányította. A Campus Hungary Programigazgatóságot, mely az Európai Unió TÁMOP programjának keretében, a Tempus Közalapítvánnyal együttműködésben hivatott előmozdítani a hallgatói mobilitást; a Gazdasági Igazgatóságot, mely az Intézet költségvetését érintő feladatokat látta el; az Oktatási és Tudományos Igazgatóságot, mely oktatási, ösztöndíjazási és szervezői feladatait a Magyar Nyelvi Tagozaton, a Hungarológia Tagozaton, a Márton Áron Szakkollégiumon, a Tanulmányi és Pályázati Irodán, a Vendégoktatói Irodán, a Hungarológiai Szakkönyvtáron és a Nemzeti Évfordulók Irodáján keresztül végezte; a Jogi és Humánpolitikai Igazgatóságot, mely az Intézet jogi és közbeszerzési eljárásaiért, szervezetfejlesztésért, informatikai szolgáltatásokért, Sajtó- és PR irodája pedig az egységes sajtóképviselet előkészítéséért volt felelős; illetve a Nemzetközi Igazgatóságot, amely az Intézet nemzetközi kapcsolatait érintő szakmai feladatokat, a külföldi magyar intézetek, valamint az oktatási és kulturális szakdiplomaták irányítását, az intézetigazgatók és a szakdiplomaták felkészítését végezte, közreműködött a külföldi magyar intézetek hungarológiai tevékenységében, valamint képviselte az Intézetet a magyarországi EUNIC-klaszterben. A Nemzetközi Iroda és a Külföldi Magyar Intézetek mellett, a Magyar Ösztöndíj Bizottság is az Igazgatóság alá tartozott (bár az tevékenységét az Intézeten belüli önálló döntéshozó szervként végezte).[39]

A Balassi Intézet 2015-re 23 magyar kulturális intézet menedzsmentjét látta el, széles körű oktatási programjával elősegítette a magyar nyelv tanulását és tanítását, irányította külföldön működő lektori és vendégoktatói hálózatát, kiadói tevékenységet folytatott, szakkollégiumot tartott fent és ösztöndíj-lehetőségekkel támogatta a külföldről érkező fiatalok magyarországi tanulmányait, nyilvános szakkönyvtárat működtetett, valamint a nemzeti évfordulókkal kapcsolatos programok szervezéséért felelt.[40]

[39] Balassi Intézet – Balassi Intézet alaptevékenysége, feladat- és hatásköre. *Balassi Intézet – Szervezeti és Működési Szabályzat*. Forrás:http://www.balassiintezet.hu/images/institutes/budapest/attachments/article/217/BI_SZMSZ_20120901.pdf (letöltve: 2014.02.28.)
[40] Balassi Intézet – Bemutatkozás. *Magunkról*.Forrás:http://www.balassiintezet.hu/hu/balassi-intezet-bemutatkozas/ (letöltve: 2016.02.10.)

A külföldi magyar kulturális intézetek

Ez a fejezet a magyar intézetek működését tárgyalja. Áttekinti, hogy hogyan és mi célból jöttek létre az első intézetek, valamint, hogy ma milyen funkciót látnak el. Bemutatja, az intézetnyitás technikai feltételeit és körülményeit, továbbá felállít egy olyan értékelési rendszert, amely logika mentén közelebb kerülhetünk az egyes intézetek gyakorlati működéséhez, illetve egy az intézetek működését vizsgáló elemzés alapjául szolgálhat.

A magyar intézetek funkciója, működése

Az első világháborút követő időszakban elterjedt a vélekedés, miszerint az ország, valamint a magyarság szétszakításának oka abban keresendő, hogy nem ismerik a magyarokat külföldön. Kialakult ezért az igény egy olyan, elsősorban Nyugat-Európában működő intézményhálózat kiépítésére, ahol lehetőség nyílik egy európai szellemiségű magyar elitréteget nevelni, amely egyben megismerteti Nyugat-Európával kultúránkat. Klebelsberg Kunó kultúrpolitikájának szerves részét képezte ez a szemléletmód, melynek nyomán 1927-ben megalakult az úgy nevezett Collegium Hungaricumok rendszere. Ez jelentette a külföldi magyar intézetek hálózatának, valamint a rendszeres külföldi ösztöndíjazás gyakorlatának alappillérét.[41] Ezek az intézetek azt a célt is szolgálták, hogy Magyarország háborúban elszenvedett területi és politikai veszteségét egyfajta kulturális és tudományos jelenléttel ellensúlyozza.

A klasszikus klebelsbergi intézetek létrejöttét követő bővítések hazánk politikatörténetét is plasztikusan ábrázolják. A hidegháború idején, a keleti tömb tagjaként a szovjet érdekszférába tartozó országokban nyíltak új intézetek, a rendszerváltást követően azonban újra előtérbe került a Nyugat-Európával való kulturális kapcsolattartás ambíciója. Az újonnan megnyitott intézetek (Ljubljana, Zágráb, Belgrád, Isztambul, Peking) a keleti nyitás, határon túli magyarság-politika és a szomszédságpolitika koncepcióit tükrözik. A jövőképet tekintve nagy szerepet kap az állomáshelyek nagykövetségein, konzulátusain működő oktatási-kulturális szakdiplomaták hálózata. A pozíció célja előkészíteni a terepet egy esetleges, jövőbeni kulturális intézet számára, a két ország közötti kulturális kapcsolatok alapjainak kiépítése révén. (A szakattasé 2007 óta működő intézmény. Mind a négy említett új intézet megnyitását

[41] Hatos Pál [2013]: *Magyarul tanít, de külföldön is segít a Balassi Intézet*. Rádió Orient. Interjú ideje: 2013.10.30. http://media.orientpress.hu/mc/archive/6798 letöltés ideje: 2014.03.02.

megelőzően jelen voltak az adott ország magyar külképviseletein.) Pillanatnyilag Madridban, Sanghajban és Tel Avivban tevékenykedik szakdiplomata.[42]

Jelenleg 24 intézet működik világszerte annak érdekében, hogy – Hatos Pálnak, a Balassi Intézet volt főigazgatójának szavaival élve – *„a magyar kultúra hatékonyan tudjon megjelenni, hatékonyan tudjon bemutatkozni és egyúttal, hogy ezek az intézetek egyfajta találkozási pontok, platformok, vagy fórumok [legyenek] ahol nem csak a magyar, hanem általában véve a közép-európai kultúra is bemutatkozhat”*.[43]

A Balassi Intézet működési szabályzata feladatként ország-promóciós tevékenység ellátását; a magyarságkép fogadó országbeli alakulásának nyomon követését; rendezvények szervezését; könyvtári, valamint információs szolgálat működtetését; tanfolyamok szervezését; a fogadó országban működő magyar külképviseletekkel, valamint a fogadó ország hatóságaival és intézményeivel való együttműködést; illetve állam- és kormányközi kulturális, valamint oktatási és tudományos egyezmények előkészítésében és végrehajtásában való részvételt ír elő a külföldi magyar intézetek számára. A Collegium Hungaricum intézetek feladatköre annyiban módosul, hogy a felsorolt tevékenységek mellett továbbra is eleget tesznek eredeti funkciójuknak, mely a magyar ösztöndíjasok különféleképpen történő támogatását jelenti.[44]

A Balassi Intézet létrehozásáról szóló 309/2006. (XII.23.) módosított Kormányrendelet definíciója szerint *„a külföldi magyar intézetek a külképviseletek részét képező, az országkép-építést és a magyarság jó hírének terjesztését, valamint ezen belül kulturális, tudományos és oktatási célokat szolgáló intézmények.”*[45]

Külföldi magyar intézetek a gyakorlatban I. – az intézetnyitás feltételei

A világszerte működő magyar kulturális intézetek célja ugyan közös – *„a magyarság jó hírnevének terjesztése, eljuttatása a nemzetek közösségébe”*[46] – ahány intézet, a megvalósításnak annyiféle formája, eszköze, motivációja létezik.

Az ezt befolyásoló tényezők vizsgálata előtt azonban érdekes megvizsgálni, hogy hogyan jöhet létre egy ilyen intézet külföldön. Első lépésként, két állam között sor kerül bizonyos kölcsönös „szimpátiát” kifejező, az együttműködést előirányzó, meglehetősen tág keretet jelentő kulturális, tudományos és sport-élettel kapcsolatos kétoldalú egyezmények

[42] Balassi Intézet – *Oktatási-kulturális szakdiplomata hálózat*. Forrás: http://www.balassiintezet.hu/hu/nemzetkozi-kapcsolatok/szakdiplomatak/#.U0Zufa2Sy3A(letöltés ideje: 2016.01.29.).
[43] Hatos Pál [2013]
[44] Balassi Intézet – Balassi Intézet alaptevékenysége, feladat- és hatásköre. *Balassi Intézet – Szervezeti és Működési Szabályzat*. Forrás:http://www.balassiintezet.hu/images/institutes/budapest/attachments/article/217/BI_SZMSZ_20120901.pdf (letöltve: 2014.02.28.)
[45] 309/2006 (XII.23.) Korm.rendelet a Balassi Intézet létrehozásáról. Forrás: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=104903.317353 (letöltve: 2016.02.10.)
[46] Hatos Pál [2013]

megkötésére. Amint a kapcsolatok komolyabb szintre lépnek, és felmerül az igény a partnerország kulturális intézményének megnyitására, egy a potenciálisan felállítandó intézet státuszát meghatározó, újabb szerződést fogadnak el. Az ilyen szerződés kikötheti, hogy az adott intézet diplomáciai tevékenységet folytasson, valamint, hogy non-profit jelleggel működjön. A legtöbb esetben a jogi státuszt ez az egyezmény adja meg egy intézet számára, egyes esetekben azonban az intézet a fogadó ország jogrendje szerint, hivatalosan a nagykövetség részeként működik.

Ebből adódik az is, hogy az egyes intézetek elnevezései nem egységesek. A neveket szintén az államközi szerződések rögzítik és szabályozásuk az adott intézet státuszával, illetve a fogadó állam által szabott feltételekkel van összefüggésben. Mivel az intézetek diplomáciai státusszal rendelkeznek, és bizonyos mentességeket élveznek a fogadó országban, egyes államok igényt tartottak rá, hogy ez az elnevezésben is tükröződjön.

Változó az egyes intézetek számára otthont adó létesítmények bérleti vagy tulajdonjogaival való rendelkezés kérdése is. Ezt a kérdést szintén az államok közötti kétoldalú megállapodás határozza meg. Míg egyes intézetek helyszíne hosszú távú bérlemény, mások betagozódva az állami ingatlanvagyonba a magyar állam saját tulajdonát képezik. Utóbbi esetben teljes egészében az állam a fenntartó.

Külföldi magyar intézetek a gyakorlatban II. – a működési mechanizmusok különbözőségét meghatározó tényezők, avagy egy komparatív kutatás lehetséges vizsgálati szempontjai

Ha közelebbről vizsgáljuk az egyes intézetek tevékenységét, és gyakorlati működésükre vagyunk kíváncsiak, le kell szögezni, hogy minden intézet más és más működési mintát követ, az állomáshelyek sajátos körülményeire reagálva. Léteznek azonban olyan átfogó szempontok, amelyek különféleképpen befolyásolják az egyes intézetek működését. E tényezők azért is fontosak, mert olyan keretet biztosítanának egy konkrét intézetek működését feltáró kutatáshoz, amelyek mentén azokat jellemezni lehet. (Ennek azért van jelentősége, mert egy konkrét, általános érvényű működési logika, vagy képlet nem írható fel az intézetek működésével kapcsolatban, nem lehet mindenre kiterjedő megállapítások, vagy szabályrendszer révén jellemezni ezeket az intézményeket, e szempontok mentén tevékenységük és működésük valamelyest mégis definiálható és összevethető egymással.)

A dolgozat az alábbiakban e befolyásoló tényezők mellett olyan egyéb, intézetenként eltérő szempontokat is tárgyal, amelyek szintén egy esetleges összehasonlítás alapjául szolgálhatnak. A tanulmány a befolyásoló tényezők között a működési környezetet, valamint a kultúrdiplomácia-narratívák szubjektív jellegét, a további lehetséges vizsgálati szempontok között a célközönség megválasztását, valamint a működést segítő eszközrendszert említi.

Az egyik befolyásoló tényező tehát a működési környezet. Ez a fogadó ország sajátos földrajzi, történelmi, politikai, gazdasági, társadalmi, vallási vagy kulturális összefüggéseit és adottságait foglalja magába. Ezek a szempontok jelentik azt a kontextust, amelyekre az intézetek tevékenységük során reagálnak. A fogadó ország speciális adottságai mellett további meghatározó feltételt jelent a két ország közötti kapcsolat jellege és okai, valamint a magyarság jelenléte és annak okai (történelmi okok, új mobilitás). Az intézetek küldetésének meghatározásakor az említettek alapján szempont lehet például a földrajzi közelség és távolság; a földrajzi és politikai értelemben vett elszigeteltség, vagy centrális pozíció; az intézményesültség (az intézet láthatósága az intézményi tér erősségének függvényében); a kulturális élet színvonala a fogadó országban; a társadalom kulturális identitásának erőssége, valamint a kulturális különbségek; a két ország konfliktusos, avagy békés, kiegyensúlyozott viszonya.

A tanulmány szerzője korábbi kutatásához készített interjúkból azt a következtetést vonta le, hogy a működést befolyásoló tényezők között egy kognitív aspektus is szerepel. Ennek háttere, hogy az intézetek egyes vezetőinek kultúrdiplomácia-narratívája eltérő lehet. Ez a szempont a kulturális diplomácia fogalmi lehatárolását, missziójának értelmezését szubjektív keretbe helyezi, amelyben a különféle percepciók és adaptációk eltérő diskurzusokhoz vezetnek. A vezető intézet küldetésével és a kulturális külpolitika feladatával kapcsolatos szemléletmódja az irányvonalak és a tevékenység kialakítását jelentősen befolyásolja, a különböző interpretációk pedig a megvalósítás eltérő formáit eredményezik. Egy a kulturális intézetek működését feltáró kutatás során minden esetben figyelembe kell venni az igazgató koncepcióját, az ugyanis nem csak az adott intézet dinamikáját határozza meg, de bázisa lehet két intézet működése közötti alapvető (koncepcionális és operatív) eltéréseknek. A központilag megszabott irányvonalakat figyelembe véve, a vezető tehát „saját szemüvegén keresztül” tekint az intézet küldetésére és irányítja annak megvalósítását.

Joseph Nye a puha hatalom fogalmának tisztázásakor kitér arra is, hogy milyen formában jelenik meg a kultúra a nyilvános diplomácia forrásaként. Nye elit és mainstream kultúrát különböztet meg egymástól. Előbbi a politológus értelmezésében olyan elemeket foglal magában, mint a szépirodalom, vagy a művészetek. Ezek a művelődést szolgáló tényezők nem a tömegszórakoztatást szolgálják, hanem egy szűkebb, elit közönség elérését. Általában véve elmondható, hogy az intézetek tevékenysége is az elit kultúra érvényesülésére épít. Olyan közegről van szó, amely a magyar kortárs kultúrára nyitott, fiatal, középosztálybeli vagy annál magasabb társadalmi rétegből származó értelmiséget foglalja magában. A megszólítandó közönség jellegében észlelhető egyfajta hasonlóság az intézetek között, de minden esetben mással magyarázható ez a koncepció. (Fiatal, lendületes, urbánus réteg a pezsgő, színes kulturális tér képviseletében; potenciálisan hazánkba látogató, tehetősebb külföldi magasértelmiségi réteg; a multiplikációs faktorként működő kultúrakedvelő,

döntésformáló elit, a döntéshozatali körök befolyásosabb szereplői; a kapcsolatok kulturális kommunikáció útján történő javítására nyitott, középosztálybeli értelmiségi réteg.)

További vizsgálat tárgyát képező szempont lehet az egyes intézetek kitűzött céljainak elérését segítő, tágan értelmezett eszköztár. Ide olyan, a hatékonyabb működést előmozdító koncepcionális és operatív eszközök tartoznak, mint például a különböző támogatások, kooperációk, programtípusok, technikai színvonal, vagy stratégiák. Az eszközök között szerepelhet például az intézetnek otthont adó, minőségi működést segítő és kiszolgáló épület; magyar nyelvvizsga-lehetőség és nyelvoktatás biztosítása mind a magyar közösség mind a külföldiek elérése céljából; beágyazódás komoly presztízsű helyi rendezvényekbe, illetve programok szervezése saját közönséggel rendelkező helyszínekre a nagyobb láthatóság érdekében. Fontos kitérni itt a hatékonyság növelése céljából végzett akvizíciós és forrásteremtő tevékenységre is. A legtöbb esetben az intézetek magyar és fogadó állambeli kormányzati és nem-kormányzati, valamint uniós támogatások segítségével bővítik lehetőségeiket. Végül az eszközök között kiemelt szerepet kap az együttműködések stratégiája, amely egyrészt megkönnyítheti a célközönség elérését, másrészt költséghatékonyság szempontjából is előnyt jelenthet. Együttműködés alakulhat ki például az egyes magyar intézetek között. A kooperáció legmeghatározóbb szempontja ebben az esetben a földrajzi közelség. Az együttműködés hatékony formája az egyes fogadó országokon belüli, különböző nemzetiségű intézetek közötti kooperáció is. Minél több intézmény fog össze és járul hozzá – anyagiakban, időben és humánerőforrásban – egy-egy közös projekthez, annál költség- és időhatékonyabban, illetve annál szélesebb kört megszólítva lehet azt megvalósítani. Ilyen platformként jött létre az Európai Unió Nemzeti Kulturális Intézeteinek (EUNIC) szervezete, amely több mint 150 országban hivatott közvetíteni és népszerűsíteni az európai értékeket.[47] Jól működő kooperációs lehetőség ezen kívül a Visegrádi Négyek regionális együttműködése is. A fogadó ország közönségének preferenciáitól, valamint a küldő országok kultúrpolitikájától és stratégiai célkitűzéseitől függően számos fogadó államban működik a visegrádi országok közös programjainak megvalósítása. Az intézetek gyakran együttműködnek fogadó országbeli intézményekkel, szervezetekkel is. Ez jelentheti akár kormányzati szervek, civil szervezetek, kulturális intézmények (színházak, mozik, galériák, koncerttermek, művelődési házak, stb.) hozzájárulását is. Nem csupán anyagi szempontból lehetnek jövedelmezőek az ilyen összefogások, hanem újabb érdeklődőkkel ismertethetik meg az intézetet, ily módon hozzájárulva vendégkörének bővítéséhez.

[47] EUNIC. *Who we are*. Forrás: http://www.eunic-online.eu/?q=content/who-we-are (letöltve: 2014.03.03.)

Befejezés: konklúzió és kitekintés

Joseph Nye a nyilvános diplomáciát olyan eszközként definiálta, melyet az egyes kormányok arra használnak, hogy többek között az ország kultúráját is mozgásba hozzák, a más országok közönségével – nem kizárólag kormányaikkal – való kommunikáció fenntartása, a közvélemény szimpátiájának elnyerése érdekében. A nyilvános diplomácia célkitűzéseinek sikerességét igazoló, nehezen és hosszútávon mérhető eredményeket (befektetések, turizmus, nemzetközi versenyképesség) a kulturális diplomácia különböző eszközei (ösztöndíjak, csereprogramok, művészetek bemutatása) mozdítják elő. A kulturális diplomácia a külföldi közvéleménnyel való stabil és hosszú távú kapcsolatok kialakítását és fenntartását célozza, és a sok év alatt kiépített bizalomnak köszönhetően a külpolitika hatékony eszköze lehet.

A kulturális külpolitika jelentősége Magyarország tekintetében sem vitatható. Hogy ezt a tényt a magyar külpolitika alakítói felismerték, mi sem szemlélteti jobban, mint az intézményi hátterében jelenleg is végbemenő változási folyamat. A területet érintő, annak fejlesztésére irányuló szervezeti átalakítások tükrözik, hogy a mindenkori kormány prioritásként kezeli a kérdést. A magyar kulturális diplomácia célkitűzéseit célzottan, helyi szinten előmozdító kulturális intézetek hálózatának felügyeletét, létezése óta több intézmény is ellátta. Hogy milyen állami szerv felügyelete alá tartozik, annak függvénye, hogy a kormányzati berendezkedést milyen logika határozza meg. Az intézetek aktivitását az átalakítások azonban nem befolyásolják, tevékenységüket folyamatos kulturális szerepvállalás és értékközvetítés jellemzi. Hazánk partnerországok teljesítményeire való nyitottságának reprezentációja, a magyar kulturális és tudományos értékek és teljesítmények közvetítése, illetve a külhoni magyarság nemzetközi kulturális kapcsolatépítésének segítése olyan célkitűzések, amelyeket – más és más megközelítésből, elérő módszerekkel – valamennyi intézet törekszik megvalósítani.

A jövőben a 24 intézetből álló, folyamatosan fejlődő intézményhálózat további bővítései várhatóak, amelyet a több helyen tevékenykedő oktatási és kulturális szakdiplomaták is demonstrálnak. Bővítésre tagadhatatlanul szükség van, ugyanakkor természetesen már csak anyagi okoknál fogva sem lehet egyidejűleg mindenhol új magyar kulturális intézetet nyitni. Ha azonban terjeszkedésben gondolkodunk – mivel a világ jelentős része spanyolajkú – középtávon elképzelhető, hogy az intézethálózat spanyol nyelvterületen gazdagodik új létesítménnyel. A Madridban tevékenykedő szakattasé példája mutatja, hogy a hiányosságot felismerték. A szomszédsági kapcsolatok erősítésének további ambícióját pedig jól szemlélteti

a 2016. januári ljubljanai intézetnyitás, amely szintén beleillik a jelenlegi döntéshozók bővítési logikájába.[48]

E tanulmány célja a magyar kulturális diplomácia megvalósulásának ismertetése volt, elsősorban annak a magyar külpolitikában elfoglalt helyére és intézményi hátterére fókuszálva. A napjainkban is zajló változások hosszú távú eredménye még nem látható, jóllehet a terület átstrukturálása minden esetben fontosságának felismerését tükröző, előremutató lépés. A kulturális diplomácia a hagyományos, klasszikus diplomácia szerves része, kiegészíti azt. A kettő együtt igazán hatékony. Az átalakító lépésekből arra is következtethetünk, hogy a magyar külpolitikában a klasszikus diplomácia mellett egyre nagyobb szerepet kap a kultúrdiplomácia is.

[48] Balassi Intézet – Események. *Megnyílt a Balassi Intézet Ljubljana.* Forrás: http://www.balassiintezet.hu/hu/esemenyek/1554-balassi-intezet-ljubljana/ (letöltve: 2016.02.15.)

Irodalomjegyzék

Könyvek, folyóiratok, tanulmányok

CONSTANTINESCU, Emil [2013]: *What is Cultural Diplomacy*. Institute for Cultural Diplomacy. Forrás: http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy (letöltve: 2014.01.22.)

CULL, Nicholas J. [2009]: *'Public Diplomacy' Before Gullion: The Evolution of a Phrase*. In.: Snow, Nancy és Taylor, Philip M (szerk.): Routledge Handbook of Public Diplomacy, New York: Routledge. 19-23.o.

MELISSEN, Jan [2005]: *The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice.* In.: Melissen, Jan (szerk.): The New Public Diplomacy – Soft Power in International Relations, New York: Palgrave Macmillan. 3-27.o.

Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma – Kulturális Intézetek Igazgatósága [2004]: *A magyar kultúra követei – Kulturális intézetek a világban*. 107 o.

NYE, Joseph S. [2004a]: *Soft Power – The Means To Success In World Politics*. New York: PublicAffairs Books. 191 o.

NYE, Joseph S. [2004b]: *Soft Power and American Foreign Policy*. Political Science Quarterly, Vol.119, No.2. 255-270.o.

NYE, Joseph S. [2008]: *Public Diplomacy and Soft Power*. Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 616, No. 2. 94-109.o.

Papp Z., Attila [2010]: *A nyugati magyar diaszpóra és szervezeti élete néhány demográfiai, társadalmi jellemzője*. Lucidius Kiadó. Forrás: http://www.hhrf.org/kisebbsegkutatas/kk_2010_04/cikk.php?id=1890#sdfootnote6sym (letöltve: 2014.03.08.)

RÓNAI, Iván – ZONGOR, Attila [2003]: A magyar EU-tagság és a kultúra – Kultúra és audiovizuális politika. In.: Palánkai, Tibor (szerk.): Európai Füzetek – A Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ és a Külügyminisztérium közös kiadványa, Budapest: MEH Európai Integrációs Iroda. Forrás:http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/81BDB250-CF17-44B7-83AB-1C9A84BE59BB/0/EUF55_kultura.pdf(letöltve: 2016.02.10.) 2.o.

SCHNEIDER, Cynthia P. [2005]: *Culture Communicates: US Diplomacy That Works*. In.: Melissen, Jan (szerk.): The New Public Diplomacy – Soft Power in International Relations, New York: Palgrave Macmillan. 147-168.o.

SIMON-NAGY, Lilla [2012]: *Nyilvános Diplomácia*. Ph.D. Értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem. Forrás: http://phd.lib.uni-corvinus.hu/705/1/Simon_Nagy_Lilla.pdf (letöltve: 2014.01.19.) 173 o.

SINGH, J.P. [2010]: *Global Cultural Policies and Power*. In.: Singh, J.P. (szerk.): International Political Economy Series – International Cultural Policies and Power, London: Palgrave Macmillan. 1.o.

Dokumentumok, kormányzati információk

309/2006 (XII.23.) Korm.rendelet a Balassi Intézet létrehozásáról. Forrás:http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=104903.317353 (letöltve: 2016.02.10.)

Az Európai Unió Hivatalos Lapja [2014]: *A Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselői által elfogadott következtetések a 2015-2018-as időszakra szóló kulturális munkatervről.* (2014/C 463/02). Forrás:http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG1223(02)&from=HU(letöltve: 2016.02.10.)

Balassi Intézet – Balassi Intézet alaptevékenysége, feladat- és hatásköre. *Balassi Intézet – Alapító okirat*. Forrás:http://www.balassiintezet.hu/images/institutes/budapest/attachments/article/217/Balassi%20Alapito%20okirat%202012.pdf (letöltve: 2014.02.28.)

Balassi Intézet – Balassi Intézet alaptevékenysége, feladat- és hatásköre. *Balassi Intézet – Szervezeti és Működési Szabályzat*. Forrás:http://www.balassiintezet.hu/images/institutes/budapest/attachments/article/217/BI_SZMSZ_20120901.pdf (letöltve: 2014.02.28.)

Balassi Intézet – Bemutatkozás. *Magunkról*. Forrás:http://www.balassiintezet.hu/hu/balassi-intezet-bemutatkozas/(letöltve: 2016.02.10.)

Balassi Intézet – Események. *Megnyílt a Balassi Intézet Ljubljana.* Forrás: http://www.balassiintezet.hu/hu/esemenyek/1554-balassi-intezet-ljubljana/ (letöltve: 2016.02.15.)

Balassi Intézet – *Oktatási-kulturális szakdiplomata hálózat*. Forrás: http://www.balassiintezet.hu/hu/nemzetkozi-kapcsolatok/szakdiplomatak/#.U0Zufa2Sy3A (letöltés ideje: 2014.04.08.)

Council of the European Communities, Commission of the European Communities [1992]: Treaty on European Union

EUNIC. *Who we are*.Forrás: http://www.eunic-online.eu/?q=content/who-we-are (letöltve: 2014.03.03.)

Kormányportál – *Emberi Erőforrások Minisztériuma*. Forrás: http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma (letöltve: 2014.02.18.)

Kormányportál – Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság. *Szervezet*. Forrás: http://www.kormany.hu/hu/kozigazgatasi-es-igazsagugyi-miniszterium/tarsadalmi-kapcsolatokert-felelos-allamtitkarsag/szervezet (letöltve: 2014.02.20.)

Kormányportál – Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság. *Országmárka.* Forrás*:* http://www.kormany.hu/hu/kozigazgatasi-es-igazsagugyi-miniszterium/tarsadalmi-kapcsolatokert-felelos-allamtitkarsag/felelossegi-teruletek (letöltve: 2014.02.20.)

Kormányportál – Külügyminisztérium, EU Kétoldalú Kapcsolatokért, Sajtóért és Kulturális Diplomáciáért Felelős Helyettes Államtitkárság. *Szervezet*. Forrás: http://www.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/eu-ketoldali-kapcsolatokert-es-kulturalis-diplomaciaert-felelos-helyettes-allamtitkarsag/szervezet (letöltve: 2014. 02.18.)

Kreatív Európa MEDIA alprogram honlapja [2014]: *Kreatív Európa.* Forrás: http://www.mediadeskhungary.eu/kreativ-europa.html (letöltve: 2014.02.03.)

Külgazdasági és Külügyminisztérium [2014]: *12/2014. (XI.17.) KKM utasítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról*. Forrás:http://www.kormany.hu/hu/dok?source=6&type=311#!DocumentBrowse(letöltve: 2016.02.10.) 10-11.o., 75-76.o.

Külügyminisztérium [2008]: *Magyarország külkapcsolati stratégiája*. Budapest. Forrás:http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/kulkapcsolati_strategia/hu(letöltve: 2016.02.10.)

Külügyminisztérium [2011]: *Magyar külpolitika az uniós elnökség után*. Budapest. Forrás: http://www.kormany.hu/download/a/cb/60000/kulpolitikai_strategia_20111219.pdf (letöltve: 2014.02.03.)

Külügyminisztérium: *Külügyminisztérium Szervezeti és Működési Szabályzata*. Forrás:http://www.kormany.hu/download/3/52/30000/14_2010_kum_utasitas_szmsz_modosi tott.pdf#!DocumentBrowse (letöltve: 2014.02.18)

Nemzeti Erőforrás Minisztérium [2009]: *Tájékoztató az OKM feladatairól*. Forrás: http://www.nefmi.gov.hu/kozerdeku-adatok/okm-feladatairol/okm-feladatairol(letöltve: 2016.02.10.)

Interjúk

A szerző interjúja Can Togay Jánossal, a Collegium Hungaricum Berlin korábbi igazgatójával. Budapest (telefonos interjú). Interjú ideje: 2014.03.25.

A szerző interjúja Dr. Lázár Imrével, a Delhi Magyar Tájékoztatási és Kulturális Központ korábbi igazgatójával. Budapest. Interjú ideje: 2014.04.02.

A szerző interjúja Kollai Istvánnal, a Pozsonyi Magyar Intézet korábbi igazgatójával. Budapest (telefonos interjú). Interjú ideje: 2014.04.11.

A szerző interjúja Kós Andreával, a Londoni Magyar Kulturális Központ irodavezetőjétől származnak. London. Interjú ideje: 2014.02.26.

A szerző interjúja Krasztev Péterrel, a Pozsonyi Magyar Intézet korábbi igazgatójával. Budapest (telefonos interjú). Interjú ideje: 2014.04.03.

A szerző interjúja Romsics Gergellyel, a Hungarian Cultural Centre - New York igazgatójával. Budapest (telefonos interjú). Interjú ideje: 2014.03.29.

Hatos Pál [2013]: *Magyarul tanít, de külföldön is segít a Balassi Intézet*. Rádió Orient. Interjú ideje: 2013.10.30. http://media.orientpress.hu/mc/archive/6798 letöltés ideje: 2014.03.02.